

Magyarország ismertetése.

(Vázlatok népfőiskolai tanfolyamok részére.)

Földrajzi helyzete. A földgömbön elfoglalt helyzete. (Északi félgömb keleti fele, mérsékelt öv. Európa középső része).

Környezetéhez való viszonya. Nyugat-Kelet- és Déli-Európa érintkező felülete. Kontinentális jellege.

Helyzetének történelmi szerepe. A nyugati kultúrával való érintkezés. Védekezés a keleti barbár népek támadásai ellen (tatár, török), Nyugat-Európa védőhástálya.

Földrajzi és gazdasági egysége. Az egyes országrészek szoros földrajzi kapcsolata és gazdasági egymásra utaltsága. Ezer éves múltja. A történelmi, a tulajdonképpeni és Csonka-Magyarország. Az integrálás geográfiai szükségzerűsége.

Területe, nagysága. Egybevetve más európai országokéval.

Határai és a határoló országok. A Kárpátok, a Száva, mint természeti határok. A nyugati politikai határok. A világháború előtti és a mai állapotok. A Magyarország körül és Magyarország testéből alakult új államok.

Felszíne. Általános jellemzés. A hegyek és vizek kedvező megoszlása politikai és gazdasági szempontból.

A felszín kialakulása. Az egykori felszín és ennek maradványai (öshegységek). Az ősrégi tenger és ennek maradványai (kőzetek, tengeri iszap). A Kárpátok felgyűrődése és az euráziai gyűrődés. Az Alföldek besüppedése. Beltenger és ennek eltűnése (kiszáradás, lecsapolódás). Vulkános kitörések a medencék peremén. Hegyrögök, hegyszigetek. A medencék feltöltődése. Iszap, homok, lősz lerakódások.

A hegységek térbeli és magasságbeli eloszlása.

I. A Kárpátok. Külső és belső övezet. A közbeékelte völgyek és medencék. Átjárók és jelentőségük.

II. Középhegységek. Vulkánok, röghegységek, egykori gyűrődések lekopott maradványai.

A vízrajz egységes volta. Az Alföldek felő siető folyók. A külső és a belső vízválasztók. A Duna-Tisza vízterülete.

A folyók gazdasági jelentősége. Hajózhatóság. Tutajozás. Csatornák. Folyamszabályozások. Armentesítések. A vízierők kihasználása.

A Duna, mint nemzetközi víziút. Medencéket összekötő szerepe. Folyás irányának hátrányossága. A Tisza és a többi folyók alárendelt jelentősége. Tervek és lehetőségek víziúthálózatunk kibővítésére.

Éghajlat. Különböző éghajlati típusok váltakozó érvényesülése. A nyugati légáramlások hatása: köd, borúlat, eső, uralkodó nyugati szelek. Északi légáramlások hatása: nagy hidegek és melegek. Déli légáramlatok hatása: enyhe szelek, nagyobb mérvű felmelegedések, (különösen télen). Időjárásunk rendkívüli változatosságát ez magyarázza.

Az éghajlat kontinentális jellege. Szélsőségek. (Hideg tél, forró nyár). Kevés csapadék. A csapadék gazdaságilag hátrányos megoszlása. Az Alföldek csapadékhiánya. (Öntözés). Átlagos évi csapadék. Évi és havi közepes hőmérséklet (izotermák).

1) Az Országos Szabadoktatási Tanács rendezte népfőiskolai tanfolyamokon Magyarország ismertetésére is sor kerül. Ezeknek az előadásoknak vázlatát készítette el több geográfusunk és a Tanács áldozatkész támogatásával itt közöljük az érdekes felfogású tervezeteket.

Eghajlatunk egészséges volta. Hátrányai: szélsőségek, késő tavaszi fagyok stb.

Lakosság. Különböző fajta népek. A nem egységes néprajz magyarázata.

A magyarok letelepülése, térfoglalása. Idegen betelepülések és telepítések a lakatlan vagy ellenségtől elpusztított helyekre.

A lakosság száma. Népsűrűség, összehasonlítva más országokéval. 1 km²-re eső lélekszám. Sűrűbb és ritkább lakosságú vidékek. Lakatlan területek.

A lakosság megoszlása nyelv, vallás és foglalkozások szerint. Nemzetiségi területek. A katolikus, protestáns és gör. keleti vallások elterjedése. A földművelők, iparosok, kereskedők, tisztviselők arányszáma és megoszlása.

A lakosság természetes szaporodása. Kivándorlások, beiső vándorlások. Egészségügyi és szociális viszonyok.

A magyarság száma. Földrajzi elhelyezkedése a központi termékeny területeken. Vezető szerepre hivatottsága. Kulturális és gazdasági főlénye a nemzetiségekkel szemben. A túlnyomólag magyarul lakott területek elhatárolása. Az elszakított országrészekben elszórvá és nagyobb tömegben élő magyarság (Csallóköz, az Alföld északi és keleti pereme, Székelyföld).

Németek. Bevándorlott, főleg betelepített népesség. Szétszórtságuk az ország különböző részeiben. Szászok és svábok. Összehasonlításuk vallás, foglalkozások és műveltség szerint. Németektől lakott területek: Szepesség, Erdély egyes vidékei (Beszterce, Marosvölgy, Barcaság stb.), Bánát, Bácska, Tolna, Baranya. Nyugoti országrészek. A németek és magyarok.

Tótok. A régi szláv lakosság maradványa. Földrajzi elhelyezkedésük. Tótok által lakott vármegyék. Foglalkozásuk, vallásuk és műveltségük. A tótok és magyarok egymásrautaltsága. Pánszláv törekvések. A cseh-szlovák egység hamis volta.

Ruthének. Betelepülések a XIII. sz.-ban. Ruthénlakta vidékek. Vallásuk, műveltségbeli elmaradottságuk, kedvezőtlen gazdasági helyzetük. A magyarsághoz való viszonyuk.

Oláhok. Az oláhok római eredetéről szóló mese. Bevándorlásuk Erdélybe a XIII. sz.-ban. Nagy elterjedésük magyarázata. Oláhlakta vidékek. Keveredésük a szászokkal és magyarokkal. Az oláhok nyelve, műveltsége, vallása és foglalkozása. Elszakadási törekvéseik.

Szerbek. A szerb bevándorlások. Szerbeklakta vidékek. A bunyevácok és a szerbek. Vallásuk és műveltségük.

Horvátok. Földrajzi elterjedésük. Történelmi kapcsolatuk a magyarsággal. A szerbek és horvátok összehasonlítása. (Vallás- és műveltségbeli különbségek).

Kisebbszámú egyéb nemzetiségek. Örmények, bolgárok, cigányok. Előfordulásuk, jellemzésük.

A lakosság települése. A települések általános jellemzése. Fa-, sár-, vályog-, kő- és téglaházak. Túlnyomóan falusi települések. Tanulmányok az Alföldön. Kisebbszámú és nagyobb községek: Alföldi utcás falvak. A felvidékek patakmenti vagy hegyoldalakon elszórt telepei. Városok. Földművelő alföldi városok. Újabb típusú iparos-kereskedő városok. Városaink nagysága. Budapest és a vidéki városok összehasonlítása.

Gazdasági földrajz. A termőterületek általános megoszlása %-ban és vidékek szerint. Az ország mezőgazdasági (nyerstermelő) jellege. A termelés átlagos színvonala (hektáronkénti átlag) összehasonlítva más országokkal. A többtermelés fogalma és módjai (öntözés, műtrágyázás, váltógazdaság, fajnemesítés). Birtokmegoszlás. Törpe-, kis-, közép- és nagybirtokok.

Gabonatermelés. A búzatermelés jelentősége. Eghajlatunk és a búzatermelés. Búzatermő vidékek. Termelésünk nagysága. Kivitelünk. A többi gabonaféle másodrendű szerepe. A rozs-, árpa-, zabtermelésnek a talajjal és éghajlattal való kapcsolata. Az árpaterme-

lés és a sörgyártás. A zabtermelés és a lótenyésztés. Malomiparunk. Szélmalmok, vízimalmok, gőz- és motoros malmok. Liszt kiviteleitünk.

A kukorica. Magyarország, mint Európa első kukorica termő országa. A kukorica a melegebb országok részének növénye. Nevezetesebb kukoricatermő vidékeink. A kukorica gazdasági jelentősége. (Sertéshízlalás, szeszfőzés).

A burgonya. Általános elterjedése. Szerepe nálunk kisebb, mint az északi államokban. Burgonyatermő vidékek: a Felföldön, az Alföldön (Nyírség). A burgonya, mint fontos népelelmi cikk.

Főzélék félék. Általános elterjedésük. Intenzív és nagy arányú termelést kevés helyen üznek. Nagyobb kertészeti telepek a nagyobb városok közelében. Bolgár kertészek. Zöldségtermő vidékeink. Híresebb zöldségeink (káposzta, hagyma, paprika, bab stb.).

Ipari növények termelése: Cukorrépa. A mérsékelt övek újabbán általánosan elterjedt növénye. Főbb cukorrépa-termelő vidékek: Nagy- és Kis-Alföld, Dunántúl. Cukorgyárak. Cukortermelésünk feleslege (kivitel).

Len és kender. Termelését a gyáripár háttérbe szorította. A len a felvidékekre és a nyugati országok részére (Vas) jellemző; a kender az alföldek folyómenti részeire. Egykori fejlett háziiparunk és híres háziipari termékeink. (Kalotaszegi varrótás, csetneki csipke stb.). Vászonszővőgyárak, kötélverés. — Szükségletünket jórészt külföldről fedezzük.

Dohány. Elterjedése az Alföld egyes vidékein (Nyírség, Hajdúság, Heves, Jász N. Kun-Szolnok m. stb.). A termelés fedezi a szükségletet. Dohánygyárak minden nagyobb városban.

Szőlő és gyümölcs-termelés. A szőlőtermelés elterjedése az Alföldeken és az Alföldeket szegélyező középhegységek déli lejtőin. Elterjedésének feltételei: bőséges napsütés, agyagos (vulkanikus) vagy homokos talaj. Nevezetesebb bortermő vidékek: Borkereskedelem, bor-kivitel.

Gyümölcs az ország minden részében terem. Intenzív gyümölcs-termelést kevés helyen üznek. Nevezetesebb gyümölcsfajaink és gyümölcs-termő vidékeink. Gyümölcskivitel és konzervgyártás.

Erdőségek. Az erdők egykori elterjedésének csökkenése (földművelés, állattenyésztés). Ma már csak a hegyek magasabb (hidegebb és soványabb talajú) részein fordulnak elő. Homokos és vízmosásos helyek mesterséges befásítása. Fenyőerdők, lombhullató fák, fűzések, akácok elterjedése. Faipar a felföldeken és az alföldek folyómenti városai-ban. Fakivitel.

Állattenyésztés. Ősi magyar foglalkozás. A földművelés némileg háttérbe szorította. (Felszántott legelők.). Megmaradt nagyobb legelővidékeink (Hortobágy, Bugac, stb.). Havasi legelők. Legeltetés. Istállózás. A rétek kiterjedése (árterületek). Szénatermelésünk. Az állattenyésztés kapcsolata a földműveléssel. Takarmánynövények termelése. Tennivalóink az állattenyésztés terén: tejtermékek, húskonzervek készítése.

Szarvasmarhatenyésztés. Általános elterjedése. Megfelelő alföldi és hegyi legelők. Intenzívebb marhatenyésztő vidékek. Tejtermelő gazdaságok.

Lótenyésztés. Hazánk Európa egyik leghíresebb lótenyésztő országa. A lótenyésztés és a mezőgazdaság. Leghíresebb lótenyésztő vidékeink. Állami méntelepek.

Juhtenyésztés. A többi állattenyésztési ághoz képest hanyatlást mutat. Juhtenyésztés az alföldi száraz legelőkön és a havasi legelőkön. A jutok és oláhok hegyi pásztorkodása. Juhturó és sajtkészítés. Gyapjuiparunk. Posztógyárak.

A sertés általános elterjedtsége. Nagyobb mérvet ölt az Alföld fő kukoricatermő vidékein (Bácska, Bánát). A sertés szerepe a magyar ember élelmiszerében. Zsír-kivitel. Hentesárúk (kolbász, szalámi) gyártása és kivitele.

A baromfitenyésztés. Általános, de nincs eléggé felkarolva. Nevezetesebb baromfitenyésztő vidékeink (Dunántul, egyes alföldi városok). Toll- és tojáskivitelünk Ausztriába és Németországba.

Selyemhernyótenyésztés. Csak helyenkint és kis mértékben üzik. Alföldi vidékekre jellemző. Selyemgomolyító gyárak. Nyerselyemkivitel. Selyemárúk behozatala.

Méhtenyésztés. Az ország minden vidéke alkalmas erre a célra. A szakszerű méhészet újabb felkarolása. A méz, mint jövedelmi forrás.

Haltenyésztés. A folyók halállományának megfoghatósága és szabályozások következtében. A halászat, mint a magyar nép egyik ös-foglalkozása. A mesterséges haltenyésztés.

Bányászat. Kiseb jelentősége, mint a nyugati országokban. Sokféle bányatermékünk van, de nem nagy mennyiségben.

A vas és a kőszén, mint a legfontosabb ásványok. Vasbányáink termelése fedezné a szükségleteket. Vasércünk nagy részét a külföldön dolgozzák fel (a megfelelő szén hiánya). Nevezetesebb vastermő vidékeink. A kőszén előfordulási helyei. Szénünk gyenge minősége. A termelés nem fedezi a szükségletet. Szénkészleteink pár évtized múltán kimerülnek.

A vas- és fémipar előfordulása a bányavidékek közelében. Fejlettsége Budapesten és egyes alföldi városokban. Nevezetesebb termékei (mezőgazd. gépek, mozdonyok, sinek, szögek, szerszámok stb.); Behozatalunk vas- és gépárúkból. Kivitelünk (Balkán-államok).

Földi gáz. Az e téren elért kutatások eredményei. Földi gázforrások Erdélyben és az Alföldön. A földi gáz közgazdasági jelentősége.

Egyéb fontosabb bányatermékeink. A só, mint az egykori beszáradt tengerek maradványa. Sóbányák, sóforrások, sóhegyek: Aranybányászatunk európai jelentősége. Réz, alumínium, ólom stb. kis mennyiségben való előfordulása.

Építőanyagokban való gazdságunk: gránit, mészkő, homokkő, bazalt. Az agyag, mint építőanyag (vályog). Téglagyártás.

Ásványvizes forrásaink jelentősége, elterjedése és a mellettük léte-sült fürdőtelepek.

Ipar. Elmaradottsága a nyugati államokhoz képest. Ennek okai a Habsburgok gazdasági politikája, vámközösség Ausztriával). Egykori fejlett kisiparunk. Az ipar terén újabban elért fejlődés. Eleget vas és kőszén hiánya. Fejlettebb iparágaink (malom, szesz, fa, cukor stb.). Külföldről szerzett iparcikkeink. Iparunk fejlődésének lehetőségei. A nyers-termeléssel kapcsolatos iparágak jövője.

(Az egyes iparágak a nyerstermeléssel kapcsolatban voltak megemlítve.)

Közlekedés. A) Belső forgalom. 1. Közútak. Az útépítés fejlődése. 2. Vasútak. Vasútaink gyors fejlődése. Fejlettsége a nyugati államokhoz képest. Vasúthálózatunk jellemzése. (Centrális jellege). A Budapestről kiinduló és a külföldi államokba vezető fontosabb vasútak. 3. Belvízi hajózás. (L. a vízrajznál). A belvízi hajózás elmaradottsága a vasúthálózat mellett. Jelentősége a nyerstermények szállítása terén. Belvízi forgalmunk nagysága, fontosabb cikkei (gabona, kő, homok, téglá, fa, szén, zöldség stb.).

B) Külső forgalom. Általános jellemzése. Kivitel nyersanyagokból. Behozatal készárúkból.

1. Tengeri forgalmunk. Fiume kedvezőtlen fekvése. (A hozzájutás nehézségei). Fiume gyors fejlesztése. Magyar hajóárságok. Nevezetesebb hajójáratok.

Tengerentúlról behozott árucikkeink.

2. Szárazföldi külkereskedelmünk Ausztria, a nyugati államok és a Balkán felé. Az egyes országokból behozott és oda kivitt fontosabb cikkek megnevezése.

Az ország egyes tájainak jellemző vonásokban való ismertetése.

A Nagy Alföld. Medence volta. Alacsony és központi fekvése. Mély síkok és bucka vidékek. Talajnemek. Nevezetesebb tájak (Hajdúság, Kunság, Nyírség, Bácska, Bánát stb.) Szántók, gyümölcsösök (szőlők) rétek, legelők és erdőségek. Az Alföld gazdasági jelentősége. Szerepe a magyar-ság életében. Az Alföld gazdasági átalakulása az utóbbi évszázad alatt.

Az Alföld gazdasági átalakulása az utóbbi évszázad alatt. Tanyák, földművelő városok, ipari és kereskedelmi gócpontok.

A Kis-Alföld. Hasonlósága az előbbihez. Intenzívebb gazdálkodás. A nyugoti szomszédság hatása (ipar, forgalom). A Duna, mint a nyugoti forgalom közvetítő útja. Dunamenti városok.

A Dunántúl. Átmeneti jellege. Alföldek; dombok és alacsony hegyiségek váltakozása. Ósrégi kultúrhely (rómaiak). Nevezetesebb tájai (föhrémegyei síkság, tolna-baranyai és a zala-somogyi dombvidék, a Bakony és az Alpok nyúlványainak vidéke). Gazdasági jelentősége. Természeti kincsei. Sűrű, művelt és jórészt magyar lakossága. A Nyugottal való érintkezés közvetítője (Adria, Olaszország, Svájc). Városok.

Északnyugati Felföld. Legmagasabb Felföldünk. Jól járható völgyek és medencék. Nevezetesebb tájai: a Vág és Garam völgy, a Magas Tátra, a Szepes-Gömöri hegyvidék, az Ipoly, Ríma-Bódvavölgyi dombság, a vulkános középhegyiségek vidéke. Természeti kincsei: erdők, bányák, gyógyforrások, vízierők, ipar. Városok a völgyekben és a széleken.

Északkeleti Felföld. Folyóktól tagolt hegyek. Az Alföld mély benyúlása. Csekély gazdasági jelentősége. Közlekedési és hadászati fontossága. Városok az Alföld peremén.

Délkeleti Felföld. Különálló volta. Kapcsolata az Alfölddel. A medence és a környező hegyiségek. Tájai (a Mezőség, a Küküllő-Maros közti dombvidék, a keleti és a délerdélyi havasok. Közbüls medencék: Székelyföld, Barcaság, Bihar-hegység, Szörénység). Történeti szerepe. Magyarok, székelyek, szászok és oláhok. Gazdasági kincsei: só, földgáz, szén, vas, arany, erdőségek, havasi legelők stb. Az erdélyi medence városai.

Csonka-Magyarország.

A trianoni béke korcszüleménye. Természetellenes államalakulás. Rossz határok. Kiszolgáltatva ellenségeink önkényének.

Szétszakított természeti egységek és összefüggő gazdasági területek. Elszakított 3 milliónyi magyarság.

Megmaradt területek. Nyerstermelő vidékek. Gazdasági veszteségeink erdőkben, bányákban, vízierőkben, iparban.

Csonka-Magyarország gazdasági jövője. Egyoldalú termelésre ítélve. Politikai és gazdasági függésben a szomszédos államoktól.

Az új államok életképtelenségébe vetett reményünk. Hitünk a régi Magyarország feltámadásában.

Az előadások szemléltetésére szolgálnak: jól összeválogatott lúpos diapozitív képek, szemléltető képek (fotografikák). Térképek és grafikonok. Így: Magyarország hegy és vízrajzi, hegyszerkezeti (geológiai), csapadék-, izotermális-, néprajzi térképe. Mezőgazdasági és közlekedési térképek. A termelési ágakat feltüntető grafikonok.

Hézszer Aurél.

* * *

Hazánk ismerete szükséges, mert: 1. közvetlen környezetünk megismerésére tanít; 2. biztos alapot teremt szomszédaink és a távoli országok helyes megítélésére; 3. hazaszeretetre nevel; 4. emeli nemzeti öntudatunkat és bizakodásunkat.

Nemzetünk idegenül áll itt Európa Keletének küszöbén. Országunkat megcsónkították, de vele nem szűnt meg történelmi hivatásunk. Megszűkült hazájában ma tömöröbben, egységesebben él az államalkotó magyar s a szorongató határokon túl ragaszkodva tekintenek felénk egykori honfitársaink. Innen is, túlán is bizakodást sugall Magyarország

áldott földje, de hitet belőle csak az merít, ki az ország földjét meg népét ismeri.

A hon (haza): a föld és a nemzet együttese. Külön-külön csak az egyik, már nem az. A kettő elválaszthatatlan s így a hon megismerésénél kétféle kell figyelniünk: földje és népe, ill. a természet és a kultúra felé.

Hazánk földje és népe nem elszigetelten áll a többi ország között, hanem hozzákapcsolódik a környező országok földje és népéhez.

Tárgyrendünket ötféle tagolhatjuk:

- Bevezető: I. Helyzetünk.
 II. Életterünk.
 III. Természeti viszonyaink.
 IV. Kulturális viszonyaink.

Befejező: V. Létünk.

I. Helyzetünk (fekvés).

A földtekén. Az északi földtekének derekán állunk. A 45. szélességi kör a Szávát érinti, a 49. a Tátrát. Hosszúsági helyzetünket a keleti hosszúság 15—26°-os körei jelzik, azaz Greenwichől (Grínics) 1—1 $\frac{3}{4}$ óra földforgásnyira vagyunk. — Földi helyzetünk — főleg a szélességi — igen kedvező. Kedvező azért, mert a földhajlás szabályozta fényeloszlásnak éppen a középső övébe esik. Négyévszakai esztendőnk s az ebből fakadó termelésünk meg életünk változatossága e kedvező földi helyzetünkön múlik.

A földségen (kontinensen). — Az óceántól (Atlanti) messze vagyunk. Közelebb csak az Adria van hozzánk, de annak vize kicsi. Ezért inkább a föld, semmint a tenger érezeti hatását (időjárás) hazánk területén. — Földségi helyzetünk — a Tengermelléktől eltekintve — tisztára szárazföldi (kontinentális). Ennek oka, hogy négyévszakai esztendőnk időjárása szeretelenségre is hajlik.

A népek között. — Nem véletlen dolga, hogy a honfoglalás itt a Közép-Duna mentén történt. Az Ázsiából kiszorított pásztorkodó magyar addig nyomult nyugatnak, ameddig a fenyér (füvellő, sztyep) steppeért. Itt volt az utolsó fenyéres terület Európában. Tovább a magyar már nem mehetett.

A maroknyi (2—300.000 főnyi) magyarság természetes védelmet is itt talál. A Kárpátok övezte medencéket (alföldek) főleg keleten védte a hegység, denn a síkon pedig a folyók szelte lápok földje adott oltalmat. A megélhetést a rónasági fenyérek biztosították.

A magyarság rokonnépektől üldözötten került legnyugatabbra a túráni népek között. Ezzel a kényszerű előrenyomulással ékelődött a szlávok közé s került a germánság mellé. Északi rokona a finn, messze van innen; déli rokona a bolgár, időközben elszlávosodott, a törökököt pedig emaga is kiszorítani igyekezett Európából. A székely belénk olvadva sorsunkban osztozott. Hasonló helyzetű nép csak egy van körülöttünk: az oláh, de azzal mindig harcban állottunk.

Európa nemzetei között elszigetelten áll a magyar. Köröskörül csupa idegen.

A közös haza azonban a helytlakókat — ha nyelvben és szokásban nem is — érzésben meg gazdasági egymásrautaltságban mégis összeterelte. Ideiglenesen ugyan még a felkorbácsolt nacionalizmus hullámai nyögözik le a lelkeket, de a vihar csitulásával a gazdasági közösség révén visszatér a bánatteljes megértés.

II. Életterünk.

A magyarság megélhetési területe — kultúránk mai fokán — már túllépte az ország határait. De túllépi minden gazdaságilag kulturált állam, ha nincs gyarmata elég. Főleg iparunk szorul rá a szomszédságra, sőt azon túlra is, mert nincs elég olyan területünk, hol bőven volna mindenféle nyersanyag. Elelem dolgában azonban fölszlegünk volt s van még most is.

Hazánk tere imígyen a megélhetésre ma is elég, a gazdasági kultúra kifejlesztéséhez azelőtt is kevés volt. Teljes megelégedésére en-hazánkban sose számíthatunk, valamíg a határközi forgalom korlátozott.

A rónaság hajdan füvet, ma kenyeret, miegyebet terem; a szegélyező hegységek védelmet, majd fát, ércet és egyebet szolgáltattak. Síkság és hegység között mindig megvolt az egyensúly s azt csak a török hódítás, majd — most — a francia dőreség borította föl. — De az ország szíve, súlypontja a magyaré maradt s a szélek kerültek megszállás alá. A súlypont köré sorakozó peremi területek azonban vizeikkel, szeleikkel, majd népei gazdasági szükségleteivel a legközelebb eső termő róna felé vonzódnak.

Magyarország alakja — Horvátország nélkül — félkörhöz hasonló, melynek középpontja Makó tájékára esik. Alakja zömök, azaz rövid határok mellett a lehető legnagyobb területet igyekszik egybe-foglalni. — Az ország közepe a Nagy Sárretnen van.

Nagvsága 322.000 km². Horvátországgal (42.000 km²) együtt. Európa középpálmai (Angolország, Norvégia, Olaszország) közé tartozik, míg mögötte a sok kis területű állam (Dánia, Hollandia, Belgium stb.) sorakozik.

Határai — nagyságához mérten rövidek s ezek is javarészt hegységekben vannak, ami megvédhetésüket könnyíti meg. Lefutásuk nagyjában ívelt. Nagyobb kiöblösödések csak a Karsztban és a Székely-földön; kisebbek: Árva, Pozsony, Nyitra, Szepesben vannak.

4. Tagoltsága (részei) — nagymértékű. Tagolói a domborzat és a vizek. — Részei: 3 medence: Alföld, Kis-Alföld és Erdély; hegységek: Kárpátok. Középső hegységek (Bakony-Bük, Bihar), sziget-hegységek (Mecsek, Fruskagora, stb.), majd az Alpok, a Dinári-Alpok és a Balkán hegycinek ágazatai.

Főrészei: Észak- és Északkeleti Felföld, Erdély, Dunántúl, Kis- és Nagy-Alföld, Délvidék.

Szomszéd-ságunk. A Morarchia idején kevesebb, most jóval több szomszédunk van. A császári Ausztria helyén ma az utódállamok sora: Német-Ausztria, Csehország, Lengyelország, megnagyobbodva maradt Horvátország, Szerbia, Szlovénország (Dél (Jug)-Szlávország) és Románia, Ukrajna, ill. Oroszország szomszéd-sága még bizonytalan.

III. Természeti viszonyaink.

Földünk felszíne igen változatos, mert hegységek, síkságok és az ezek közti átmeneti területek (lankák, dombságok) váltakoznak rajta. (L. tagoló-dást). — Alföldünk átlagos magassága 100 m. Az Erdélyi medence közepetáján 500 m. szélei elérik az 1000 m.-t. — A hegységek közé húzódó tágulatok és teknők magasán (500—700 m.) fekszenek.

Hegységeink magassága igen változatos. Több helyt éri el a 2—2½ km.-t. de 2 km.-t meghaladó viszonylagos magasságot csak a Táttra déli, a Fogarasi havasok és a Retezát északi tövén csodálhatunk. Különbön hegységeink általában középmagasok (300—900 m.) a medencék peremén s csak bennebb a hegységek zömében az 1000—2500 m.-es ormok.

Dombjaink mind, hegységeink legnagyobb része a lombos erdők szintjében marad. A Felföld alacsonyabb és a határmenti hegyek magasabbjai a fenyvesek közé nyúlnak, majd túl ezen a fátlan havasok következnek.

Felépítése. — Már a domborzat változatossága sejteti a felépítés változatosságát. A sokféle kőzet és a különböző hegyszerkezetek eredményezik ezt.

Hegységeink zöme gyúrt, hol a rétegekben álló kőzetek ráncokba, redőkbe verődnek (lánc-hegységek). A Bakony-Pilis tört (vetődött) hegység s hegyei rögökben sorakoznak. A föld mélyéből feltört (vulkáni; plútoi) kőzetekből hegytömegek, (Hargita, Mátra) és kúphegyek (Balaton, Tokaji Nagyhegy) alakultak. — A hegyrendszerek között bezökken-t

medencék, miket az egykori tengerek üledéke, majd ezek elvonultával a folyóvizek hordaléka lőltött ki.

A hegyek gyűrődése ma már befejeződött, a medencék zökkenészi ma is folytatódnak (földrengések). A vulkáni működésnek már csak utóhatásait (kénes és szénsavas gázömlések) érezzük.

Talaja. Lenn a sikon iszap, vályog és televény, a hátakon lösz, a buckákon homok. Agyagos a földje a lankáknak meg a domboknak. A hegyek hátán erdős talaj, az alacsonyabb havasokon füvellőknek alkalmas föld s csak a legmagasabb hegyeinken, meg a Karsztban bukkán ki nagyobb tömegben a kopár szikla. Az Alföld mélyedéseiben természetlen sósaltajú szikes foltok.

A kopár terület kevés, földünk jó, helyenkint kövér (fekete föld) s. rendszeres esők mellett bőven termő.

Arculata. A sikon lapos árterek sorakoznak a folyók mentén, miket buckás halomságok és kavicsos lankák szegélyeznek. Síkságból hirtelen kimagasodó hegyeket csak elvétve (Budapest, Tokaj, Arad) találunk, a hegységek felé való átmenetet a lankák és a domságok közvetítik. A dombok laza anyagában sok kicsi völgy, köztük menedékes háta, lombhán domborodó tetőkkel. Itt-ott (Cserhát) egy-egy vulkáni kúp, vagy mészkőbérc (Budai hegység, meredez.

A hegységek még változatosabbak. A menedékesen magasodó hegyháta (Osztrovszki, Gyalui havasok, Pojána Ruszka) egyhangúak, egyformák a Kárpátok határmenti láncai és belső, alacsonyabb nagytömegei (Inovec, Tribecs). Ahol mészkő van, ott sziklafalak, szurdokok élénkítik a látjat (Liptó, Szepes, Gömör, Vágvölgye, Csík stb.). A magas hegyek, a havasok alacsonyabbjain kevés a szikla és sok a gyep, magasabbjain elvész a füvellő és csupa szikla van. A jégkorszaki jégárok tették ily csupaszá őket. A póre sziklák szagattottak, sziklatalanaik mélyén tengerszemek. (Tátra, Radnai, Fogarasi havasok. Retezát). — Hegységeink többi része, a nagytömeg, erdőfedte középhegység, ormokkal megrakott-hosszan elnyúlt gerincekkel.

Ege — is változatos. Évszakonként és a nagy magasságokkal (1300—2500) változik a felhőzet clozslása szerint. Derült az ég gyakran nyáron és kora ősszel, míg a magas hegyekben télen gyakoribbak a verőfényes napok. A hideg idők alacsony felhőállásán magas hegyeink túl-emelkednek, különben belekerülnek a felhők szintjébe.

Időjárásunk (klíma) nagyjában az európai általános viszonyokhoz mülük, de hazánk domborzata (felszíne) módosítja.

Hazánkban 3 európai klímaterület találkozik: 1. a nyugati (Dunántúl, Kis-Alföld); 2. déli (Tengermellék, Délvidék); 3. keleti (Erdély, Bánság). A domborzat nyomán e nagyterületek kisebbekre tagolódnak. A két ellentét az Alföld és a havasok időjárási vidéke. Az Alföldön forró a nyár és hideg a tél, a hegyeken hűvös, rövid a nyár és — aránylag — enyhe, de hosszú a tél. Legzordabbak a hegyközi zárt medencék (Szepesség, Barcaság, Árva, Liptó, Csík stb.). Mérsékelt, szinte enyhe az időjárás az Alföldök peremén húzódo hegyek és dombok között.

Szelek. — Esőthozó szelek általában a nyugatiak (Atlanti). A Tengermelléken a déli (sirocco). Nyaranta az erősen felmelegedő Alföld szivóterülete befele fúvó szeleket eredményez, amelyek az Alföld kapuzatain keresztül fúnak le a síkságra. Nyomukat a síkság peremén felhalmozódott buckaságok (Nyírség, Bodrogköz, Deliblat, Csallóköz) jelölik. Az Adria vizsont az Alföld, ill. a Dunántúllal szemben szerepel szivóként (bóra).

Hőmérséklet — járása, a napi mellett — határozottan négy-évszakai. Tartósabb a hideg a magas hegyekben, tovább tart a meleg az Alföldeken. A legnagyobb szélsőségeket azonban mégis a hirtelen melegedő és erősen lehülő fátlan síkságon találjuk. A legnagyobb fagyok, a magas hegyek alján lapuló zárt teknőkben vannak.

Csapadék — minden tekintetben változatos és szeszélyes, mert az előbbi tényezők mellett még a felszín (domborzat, növényzet) is fiat

reá. A zárt medencék közepe (Alföld, Erdély) nyáron száraz. Hegységeink nyugati oldala nedvesebb a keletinél, mert az esőt hozó nyugati szél felé néz. Hol — helyenkint — az eső másfelől jő, a szeles déli oldal a nedvesebb (Karszt, Erdélyi havasok).

Vizeink. Forrásunk sok van a völgyekben, csupán a mészköves területeken kevés, a síkságon meg elenyésző. A síkon azonban a talajvíz sok s könnyen hozzáférhető gémes, láncos-kutak. Elromlott vízükelés ma már az artézi kutak víze pótolja, a városokban vízvezetékek.

Folyóvizeink hálózata sűrű a hegyek között, gyéren vannak a vízerek az Alföldön. A hegyi folyók sebes vize ma még kihasználatlan energiát rejtget, a síksági lomha vizek nagyjai hajózhatók. Áradásokat lavasszal és nyári esőzésknél a megfékezett nagyfolyók ma már nem igen okoznak. Az egykori nagy árterületek ma már javarészt eltűntek, de nyomukban szikesedett el — föltonkint — az Alföld tekintélyes része.

Állóvizeink többféle. A síkon sekély vizű tócsák, a buckák között semlyékek, az ártereken posványok, sarlós morotvák. A havasokban lengerszemek, vagy regényes tavak egykori kráterek mélyén vagy hegyomlások mögött. Több tavunk duzzasztott (dugott) s vagy fauszlatásra vagy malmok hajtására gyűjtik a vizét. Régen igen sok tavat halastónak rekesztettek el.

Lápjaink lecsapolások révén erősen megfogyatkoztak. Eltűnt a Hanság, a Blata, Sárrét, Ecsedi láp stb. ma már vízenyös rétek, dús, javarészt még kihasználatlan tőzeglételekkel. Helyük az Alföld szélénél még ma is süllyedőben lévő föld, vagy a nagy folyók összefutása. (Sárrét, Drávaköz).

Növényzet. A klímához, a talajhoz és a vízhez igazodik. Az Alföld pusztá, de berkekkel, vízenyös rétekkel tarkázott. Ma már mezőség és kertes vidék az ember munkája nyomán. Az erdők hazája a hegység, de itt sokat irtott az ember. Délen és az alacsonyabb hegyeken lombos erdő tenyész. Északon s a magasabb hegyeken fenyes zöldel. 1300—1500 fölött megszűnik az erdő s havasi legelők vannak. A sziklahavasok 2000 m. körüli színjében már csak gyér fű, moha és zúzmó tenyész.

A vízekemte növényzete buja. A síksági lapokban és semlyékekben nádások, a folyók mentén vegyes fajú berkek.

Allatvilágunk a növényzethez, majd az emberhez alkalmazkodik. A vadon élők, a háziállatokhoz mérten elenyészők, csupán a magas hegységekben, majd a vizek mentén és erdők mélyén húzódik még meg több vad. S ma is csak vadászati korlátozásokkal tudják megőrizni.

Madarunk még bőven van, de kivészőben a vízi madárvilág. A rónán csak a nyúl maradt meg, őz és szarvas már az erdőkbe szorult. Itt van még vaddisznó, farkas és ragadozók. A sziklahavasokon zerge és mormola.

Háziállatunk bőven van és sokféle. Ugy a síkon, mint a hegy-ségekben nagyjában ugyanazok.

Népünk vegyes, mert országunk népek útja volt. A magyar is több nép keveréke volt, de idővel egységes tömör nemzetté lett. Az idegenek felszívódása ma is folyik, mit az ország egységes földje, majd a magyarság közbülső helyzete segít elő. Ebbéli helyzetünk a honfoglalás eredménye. Szélről vannak a végeken idegen ajkú honfitársaink: tót, horvát, szlovén, ruszin (rutén). Telepítés eredménye a német, a síksági tót, bunyevác, szerb (rác), örmény; beszívárgó az oláh, a cigány, zsidó s régen a görög meg az örmény. Elhelyezkedésük is ehhez mért. Vagy szélről vannak, vagy a magyarság között oszlanak meg.

IV. Kulturális viszonyaink.

Megélhetésünket (gazdálkodás) elsősorban a termőtalaj biztosítja, amely a síkságon, szárazabb klímánk mellett, főleg szemes terményt termeszünk. Ahol öntözhetünk, konyhakertészet hódít tért. A rónára néző napsütötte lejtőkön szőlő és gyümölcsöskertek, a hegyeken

erdő-gazdálkodás, a gyephasásokon legeltetés. Jelentős az állattenyésztés, takarmánytermesztés mellett, a síkságon is, majd a művelésre alkalmatlan vizenyős és száraz területeken a legelő és régazdálkodás.

A föld mélyének kincsei bányászat alapját vetik meg. Ércbányászat és a vele kapcsolatos ipar érces hegységeinkben virul; köszönhet a hegységi tektonikán termelnek, míg földgáz, petróleum és só bányászása főleg az erdélyi medencében folyik, de az Alföld és a Dunántúl is kecségtetnek vele. Kőbányát a hegyekben mindenütt találunk, téglavetőket és gyárat a dombságon és a rónán. De van nyersanyagunk más is bőven, amelyek megannyi más iparnak (üveg, cement, festék stb.) adnak helyet. Mező- és erdőgazdasági iparunk jelentős (malmok, bőr-, szeszgyárak, papíros, butor, fűrésztelep), textiliparunk fejlődőben.

A halászat is sokaknak ad megélhetést, a vadászat már csak az erdőgazdálkodással kapcsolatos. Többen élnek ma a forgalomból (közlekedés, szállítás, kereskedelem), majd a kuitúrával járó egyéb foglalkozásokból.

Asványvízforrásaink, üdülőhelyeink, sőt a szép vidékek is megélhetés forrásai s jelentőségük egyre nő.

Telepeink — elhelyezkedése a megélhetési területek eloszlásához kötött, részletes tagozódását azonban a domborzat meg a víz szabályozza. Az Alföldön a hatalmas népességű tömör falvak mellett pici tanyák elszórtsága, minnek mását a hegyvidéki városkákban és a hegyhátak irtványos falvaiban találjuk. — A síkság szélén, a hegységek és medencék kapujában régi, nagy forgalmú városok (Arad, Pozsony, Kassa, Brassó stb.). Sűrűn vannak a falvak a dombok között és a hegységek lábainál, hol — a természetes útvonalak mentén — a kisebb-nagyobb városok is közelebb fekszenek. A régi bányavárosok és az újabb ipar-telepek helyét a föld kincse és a vasúti meg hajózási forgalom útvonalai szabják meg.

Közlekedésünket nemcsak a belföldi szükséglet, hanem a közeli és távolabbi külföldhöz mért helyzetünk is irányítja. Az úthálózat végleges kialakulását azonban a természeti akadályok eloszlása majd építési technikánk szabja meg.

Nemzetközi útjaink egyes fővasútak és a Duna víziútja. Kőút a hegyek között van sűrűn, az Alföldön azonban még mindig kevés. Legmagasabb hegyeinket csak ösvények szeldelik. Hegységeink tagolt volta (hágók, völgyek) az átszelő utak elé ma már nem gördít leküzdhetetlen akadályt, csaknem minden jelentősebb hágón és szurdokon vasút vezet át. Vasúthálózatunk sűrű. Csak víziútunk van kevesebb, mint amennyit a bővebb vízi folyók vagy a csatornával átvágható völgyelések megengednek.

Közigazgatási beosztásunk még mindig a régi vármegyei rendszeren alapul, mit a székesfőváros országos központja egységesít. Az egyházi közigazgatás a maga jóval nagyobb egyházmegyéivel és egyházkerületeivel területileg hasonló rendszerű, de központjai a hívek eloszlásához és a történelmi alakuláshoz mérten másutt (Esztergom, Balázsfalva, Debrecen, Karlóca) fekszenek. — A megyék és kerületek határai változtak s változni fognak, de határaik változása — a helyi érdekek miatt — nem tart lépést az ország általános kulturális és gazdasági fejlődésével.

Kultúránk eredete többféle. Honfoglalás kori művelődésünk a szilaj nomádságnak keletről hozott kultúrája volt, ami az itt lakott szlávok és avarok kultúrájával keveredett. A kereszténység felvételével keleten bizánci, nyugaton római hatás érvényesült, a telepítések révén nyugati művelődés özönlött hozzánk, maradt nyoma azonban a délről jött balkáni hatásoknak is, sőt a közibénk szírvárgott zsidóság káros és üdvös hatását is meg kell említenünk. A világháború nyomán felkavart kedélyeket az orosz földről terjesztett eszmék háborgatják.

Kultúránk, akárcsak népünk, igen vegyes. Egygyé forrasztani valamennyit a magyarság nem tudta még, mert erejét mindig lekötötték a szomszédsággal vívott ádáz politikai és gazdasági harcok. S e harcok-

mert idegenektől körülvetten állunk Európa keleti küszöbén, nem zárultak le, hanem folytatódni fognak.

V. Létünk.

Gazdag országunk a kedvező természeti helyzetet a kedvezőtlen politikai helyzetnek átkai miatt szabadon nem élvezheti. Nemcsak a jelen, a múlt is hibás benne. Nemzeti királyaink céljátudó politikája már-már elérte azt, hogy erős belső hatalommal egyensúlyt tudott teremteni a kedvező természeti adottsági és a kedvezőtlen politikai szomszédság között. Mohács óta a török, majd az idegen telepítések bontották meg tömörségünket úgy, hogy a végek és a szomszédság összefogó ereje fölibénk kerekedett.

Csonka országunkban azonban — kevésebb idegenajkúval — újra tömör lett a magyar. 88-as népsűrűséggel — ha gazdaságilag is megcrösödünk — szilárdan dacolhatunk a szomszédság elfojtó politikájával. Gazdasági talpraállásunk kulcsa azonban az összefogó szomszédság kezében van. Erősségük az összetartás, mely összezsúgorodott kicsi országunkat előbb-utóbb megfojtással fenyegeti. A bennünket összefogó gazdaság-politikai gyűrű azonban nem igen erős, mert közbülső helyzetünk, áldott földünk és kulturális föltényünk gördit akadályt szomszédságunk közvetlen érintkezése elé.

A belső gazdasági «front» békés megoldásának kulcsa a Középduna medencéjében a mi kezünkben van! Ma, a belső villongások miatt, még nem ébredtünk ennek tudatára, de ha majd a belpolitikai kavargásokból felocsúdvá lebiggyadtan kezdünk mérlegelni, kedvező helyzeti energiánkat ki is fogjuk majd használni.

Létünk alapja a közvetlen szomszédság egységes gyűrűjének megbontásában és minden dolgos magyar tömörítésében rejlik.

Strömpl G.

* * *

I. Magyarország földrajzi helyzete.

Hazánk fizikai földrajzi elhelyezkedése Európa derekán. Európa három nagy tája közé (nyugateurópai rögösvídek, keleteurópai táblavídek, déleuropai apró medencék vidéke) beékelte medence-rendszer védtelt helyzete, állambefogadásra alkalmas volta. A Kárpátok határalkotó szerepe: kellő az elválasztó és összekötő erejük. Védelmi vonalak, megengedik a kulturális érintkezést; gazdasági határok, nem néprajzi határok, de a népsűrűség választó vonalai. (Szélességük, magasságuk, átjárók száma és iránya). Kelet felé kulturális határok. Európa legkiválóbb természetes határai. (Összehasonlítás más európai államok határaitval.) Határalkotó szerepük a történelem folyamán. Folyóhatáraink nem feleltek meg. Nyugati határaink csak gyenge gazdasági határok voltak. (Politikai és gazdasági közösség Ausztriával!) Új határaink összehasonlítása a régivel: nem természetesek, nem elválasztók, nem közlekedési átak, hanem összekötő vonalak; nem gazdaságiak, nem néprajziak, nem kulturális határok. A szomszéd államok határai is rosszak. Régi és csonka területeink nagysága, összehasonlítva a szomszéd államokkal, területi veszteségünk, szomszédaink részesedése területeinkből. A régi és új politikai szomszédság között való párhuzam. A magyarság beékelődése az európai nagy nyelvcsaládok közé. Rokontalanságunk.

II. Magyarország felszíne.

Zárt földrajzi egységünk. Hármes medencerendszer. A medence-szerkezet előnyös a magassági tagozódásra és így a termelési viszonyokra. A medencéket alkotó hegységek változatos szerkezete: lánchegység, hegyromok, fiatal vulkáni vonulatok kedvező volta a belső tagozódásra, az ásványi települetekre. A hármes medence összefüggése, összehasonlítva a külső medencékkel. A belső szerkezeti egységek: Alföld, Kis-Alföld, Erdélyi medence, a Kárpátok (tagonkint: Északnyugati, Északkeleti, Keleti, Déli-Kárpátok) Magyar Középhegység, a Szigethegységek; Délmagyarországi Középhegység, a Dinariidák rövid topografiája, kevés névvel, és számbeli

adattal, inkább szerkezetük, felszíni formáik rövid jellemzése. Az egyes tagok szerepe a természetes tájak megalkotásában: Alföld, Kis-Alföld, Dunántúl, Északnyugati Felföld, Északkeleti Felföld, Erdély, Délmagyarországi Hegyvidék, Dráva-Szavaköze, Magyar Tengerpart.

III. Magyarország vízrajza.

A hármás medence vízrajzi egysége, folyóvizcink centrális iránya. A folyóvizek ismertetése medencénként csoportosítva azokat. A folyóvölgyek közlekedésbeli szerepe, közlekedési hálózatunk egysége a folyóvölgyek iránya alapján. Tavaink, különösen a Balaton gazdasági értéke. Víz-erők. Ármentesített, lecsapolt területek, mesterséges öntözés. Hazánk viszonya a négy tengerhez (Adria, Eszaki, Egei, Fekete-tenger). Azokhoz vezető víziutak. Csatorna-hálózatunk, csatornatervek. Megcsonkításunk után előállott változások. (Vízutaink elvétele, ármentesítés, belvízlevezetés, mesterséges öntözés megakadályozása).

IV. Magyarország éghajlata.

Hazánk helyzete Európa három különböző éghajlatú területe között (nyugateurópai, déleuropai, keleteurópai). Ezek éghajlatának hatásai hazánk klímájára. Klímánk sajátosságos vonásai: szélsőséges időjárás, tavaszi fagyok, tavaszi esőzések. Ezek befolyása a mezőgazdasági termelésre. Az egyes tájak klímája közötti különbség, ezek alapján a termelési viszonyok különbözősége.

V. Magyarország lakossága.

A lakosság száma régen, az új helyzet szerint, összehasonlítva a szomszédos államokkal. A lakosság népsűrűsége, eloszlása az ország területén, a népsűrűség (különböző voltának gazdasági okai. A lakosság foglalkozás szerint való megoszlása, a különböző foglalkozásnak egymáshoz való arányának geográfiai okai (sok őstermelő, kevés iparos). A lakosság nemzetiségi összetétele, az új helyzet szerint is, összehasonlítva a környező államokéval. Nemzetiségi viszonyaink tarkaságának történelmi okai és földrajzi magyarázata (három nagy népeslád közé való beékelésünk). A magyarság és az egyes nemzetiségek letelepülésének történelmi vázlatja. A magyarság történelmi előjoga az ország földjére. Az egyes nemzetiségek rövid jellemzése: nem antropológiai és pszichikai vonásokban, hanem elhelyezkedésük az ország területén, gazdasági életük, műveltségük, szerepük az ország gazdasági termelésében, beolvadásuk a magyar nemzet egységébe. Az összes nemzetiségek egymásra való utaltsága. Az elszakított nemzetiségek helyzete (gazdasági, kulturális és politikai) az új államokban. Magyarország kulturális viszonyai: kulturális intézményeink, a magyar és német faj kulturális följénye.

VI. Magyarország mezőgazdasága.

Termelésünk klimatikus feltételei. Talajviszonyaink. Fontosabb talaj-nemek (agyagtalaj, vályogtalaj, lész, homok, futóhomok, humusz; szikesek). A magyarság földművelő nép. Az ország területének megoszlása művelődési ágak szerint. Birtokviszonyok. Termelőterületeink típusai (Alföld, dombvidék, hegyvidék, kisebb medencék, Karsztvidék) és termelési irányai, ezek egymásra hatottsága a termények kicserélésében. Terményeink, megoszlásuk tájanként; szőlő- és gyümölcstermelésünk. Öntözés, kerti művelés szükségé, a szikesek kérdése, tanyarendszer. Termelésünk eredményei mennyiség és jövedelmezőség tekintetében. Hazánk mezőgazdasági termelése összehasonlítva a nyugati államokéval. Allattenyésztésünk akadályai (legelőhiány, külföldi verseny).

Erdőgazdaságunk: erdőterületeink elhelyezkedése. Alföldünk erdőhiánya. Fanemeink. Fatermelésünk és víziútjaink viszonya. Mesterséges erdősítések.

Megcsonkításunk után való veszteségünk: különböző és egymásra utalt termelő területek elzárása egymástól, a hegyvidékek terményeiben való hiányunk, különösen a fahiány. Az egyes terményekben való veszteségünk.

VII. Magyarország bányászata.

Geológiai feltételei (különböző korú hegységek, kisebb medencék). Fontosabb kőzeteink: (mészkö, gránit, bazalt). Ásványi készletünk csekély volta, szénhiány. Nevezetesebb ásványi kincseink (szén, vas, só, alumínium ércek) bányászata. Bányajövedelmünk csekély volta. A földgáz leendő szerepe iparunkban. Súlyos veszteségünk (só, földgáz, szén).

VIII. Magyarország ipara, kereskedelme.

Iparosodásunk akadályai (nyersanyag, hajtóerő, tőke hiánya, Ausztria versenye). Ipari termelésünk irányai, mezőgazdasági iparunk jelentősége (malom, cukor, sör, szesz, faipar) vas- és gépiparunk. Iparvidékeink (nyugati, északi, budapesti, bánsági és erdélyi). Ipari veszteségünk, gyárak elszakítása nyersanyag termelő és fogyasztó területeiktől. Külső kereskedelmünk főirányai, kiviteli cikkeink (nyers termények) és behozatalunk (különösen szövött áruk) közötti aránytalanság, passzív külkereskedelmi mérlegünk.

IX. Magyarország közlekedése.

A világutak és hazánk helyzete, egyetlen nemzetközi útirányunk (Bécs—Balkán). A Dunavölgy közlekedési fontossága. A tengerre való kijárásunk nehézségei. Tengeri kikötők hátrányos fekvése Belső közlekedési hálózatunk egysége és centrális helyzetének előnye. Vasúti hálózatunk fejlettsége a nyugati államokkal szemben. A dunai hajóút jelentősége. Csatornahálózatunk hiánya. A különböző termelő területek (síkság-hegyvidék) érintkező övében való árucserélő helyek alakulása (vásárövek). Megcsontítás után való veszteségek, a tengeri kikötő elviesztése, víziútaink elvétele, centrális vasúti hálózatunk tangenciális átmetszései; vasúti hálózatunk továbbra is egységes marad; a levágtott területek közlekedési nehézségei az új államokban. Budapest vonzóereje az elszakított területek közlekedésére.

X. Magyarország életének leírása.

A cél ne topográfiai és statisztikai anyag nyújtása legyen, hanem az egyes tájak különböző földrajzi tényezőit úgy csoportosítsuk egymással, hogy az illető táj életének jellemző képét fessük meg. A leírásnál kiindulhatunk az előadás színhelyéről. Megfigyeljük az illető község határának domborzati viszonyait, talaját, éghajlatát, folyóvizet, terményeit, a község házainak építőanyagát, alakját, a házi csoportosulását, az utcák irányát, a község alaprajzának szerkezetét, a község viszonyát az utakhoz, a folyóvizekhez, az ivóvízhez, stb.; a község lakosságának foglalkozását, termelését, a termények kivitele, behozatala közötti viszonyt. Minden megfigyelt jelenségnek az okára reámutatunk. Ha így elkészültünk otthonunk ismertetésével, akkor azt a tájat vesszük sorra, amelybe otthonunk tartozik, belhelyezzük községünk életét a tájéba, majd az egész tájat a többi tájakkal és az egész országgal hozzuk kapcsolatba.

Az ország tájainak leírásánál a következő szempontokat kövessük. 1. A táj hegyrajzi szerkezete. 2. Jellemző felületi formái. (Pl. az Alföldön folyómellékek ligetei, sík puszták, futóhomok, lápok, löszös magaslatok, szikések; Erdélyben: fátlan mezőség, dombos vidékek, terraszos folyóvölgyek, kisebb medencék, erdős hegyoldalak, havasi legelők, magas hágók, szurdokvölgyek, stb.). 3. Éghajlatának speciális vonásai. 4. Folyóvizei, tavai, víziútjai, ivóvizei, árvízvédelme, lecsapolások. 5. Talaja, földművelése, állattenyésztése, erdőviszonyai. 6. Ipara. 7. A lakosság letelepülése, tömörülése (tanya, falu, város), házai, a falvak; városok; jellemző vonásai; a városok településének gazdaságföldrajzi tényezői (vásárövényben fekszik, folyami átkelőhely, hágókapuban fekszik, medenceközpont, utak találkozhelye, földművelőközpont, bányaváros). 8. Lakosság. 9. Kulturális viszonyok, történelmi helyek, közigazgatási viszonyok.

Az összes tájak ismertetése után Budapest főváros helyzetének megmagyarázása: síkságok, hegyvidékek és dombvidékek érintkező pontja,

folyami átkelőhely, a Duna szorosa előtt fekszik, útvonalak találkozó helye. A főváros közlekedő kapcsolata az egyes tájakkal és az egész országgal. Kulturális és gazdasági összetartó ereje.

Végül befejezőképpen az ország teljes fizikai, gazdasági, közlekedési egységének összefoglalása, szembeállítva a szomszédos államokkal.

Fodor Ferenc.

Társulati ügyek.

A „Föld és ember“ pályázata. Mint ismeretes, az Emberföldrajzi Szakosztály ez év elején pályázatot hirdetett olyan emberföldrajzi értekezésekre, melyeknek magyar a tárgyük és terjedelmük nem több 2 nyomtatott ívnél. Pályadíjként 2000 koronát állapított meg a szakosztály. A kitűzött határidőig 3 pályamű érkezett be: 1. Győr város településföldrajza. 2. A magyar föld és népe viszonya. 3. A Tótföld politikai és kulturgergráfiaja.

A bírálóbizottság véleménye szerint az első két mű nem minden tekintetben felel meg a pályázati feltételeknek. A harmadik mű viszonylagosan a legértékesebb, tót Felföldünknek igen alapos kulturgeográfiai és gazdasági leírása. Alaki tekintetben azonban nem felel meg teljesen a mű, azért tehát a bíráló-bizottság véleménye szerint a pályadíj csak akkor adható ki, ha a szerző a művet vagy annak egyik részét megfelelően át dolgozza. A pályamunkának ugyanis legfeljebb két ív terjedelműnek szabad lennie. Felhívjuk tehát a pályamunka szerzőjét, hogy művét átdolgozás végett mielőbb vegye át szerkesztőségünkben. A bírálók *Bátty Zsigmond, Kogutovics Károly és Littke Aurél* voltak.

Külföldi tanulmányút. *Tóth Ferenc* áll. tanítóképző int. tanárt a vallás és közokt. ügyi miniszter úr egy évi tanulmányútra küldötte Németországba. Örömmel állapítjuk meg, hogy kiküldetésében szakosztályunknak is része volt. *Tóth Ferenc* jelenleg Berlinben végez földrajzi tanulmányokat.

Beérkezett könyvek. Nagy megnyugvással regisztráljuk ezen a helyen, hogy végre megindult a csereösszeköttetés a külfölddel. A Scottish Geographical Society (Edinburgh) és a National Geogr. Magazine (Washington) három esztendő bibliográfiáját küldötte meg. *M. Drechsel* svájci kiadó *Anneler-Lötschen* c. munkáját, *R. Pohle: Sibirien als Wirtschaftsraum* c. könyvét, a bécsi Staatliche Höhlenkommission negyedévi kiadványait küldötte meg.

